

CHARLIE CHAPLIN

AŞAĞI
BAKARSANIZ
ASLA
GÖKKUŞAĞI
BULAMAZSINIZ

DİLARA DUMAN

DESTEK YAYINLARI: 1377
BİYOĞRAFI: 24

**DİLARA DUMAN / CHARLİE CHAPLIN - AŞAĞI BAKARSANIZ ASLA
GÖKKUŞAĞI BULAMAZSINIZ**

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmegül
Editör: Özlem Esmegül
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştı
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Kasım 2020
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-016-1

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

“FELSEFEM ÖZGÜRLÜĞE
İNANMAKTIR, SİLAHIM
GÜLMEKTİR, LİSANIM İSE
KALBİMİN SESİDİR...”

CHARLIE
CHAPLIN

AŞAĞI
BAKARSANIZ
ASLA
GÖKKUŞAĞI
BULAMAZSINIZ

DİLARA DUMAN

*Beni kitapların ve sinemanın
büyülü dünyasıyla tanıştıran
anneme ve babama...*

Selam Şarlo

Faşizme sessizce kafa tutacak kadar güçlü, izleyicilerine umut ve güç veren filmlerin yaratıcısı Charlie Chaplin'i tanımak, kalbin en derinlerinde yatan umudunuzu ve cesaretinizi canlandıracağı için değerlidir.

Siyah beyaz ve sessiz filmlerin kahramanı; komedyen, oyuncu, yazar, film müziklerinin bestekârı, senarist ve sinema yönetmeni Charlie Chaplin; büyüdüğü dönemin tüm yoksulluğuna, hastalıklarına, yalnızlığına rağmen umudunu ve inancını asla yitirmeyen bir çocuk olarak çıktı tiyatro sahnesine ve dünyayı zamansız bir boyutta etkileyecek filmler yaratarak ayrıldı aramızdan.

Chaplin'in hayalleriyle ve yaratıcılığıyla sezgisel boyutta düşünüp de yarattığı tüm filmleri, sinemaya yön verdiği gibi başyapıt olarak değerlendirilir. O sinema dünyasında kendisine has bir alan yaratarak, komedi ve duygusallığı, neşeyi ve dramı harmanlarken, yaşadığı dönemin sosyal ve ekonomik durumlarını da hicvini kullanarak işledi filmlerine.

Yarattığı “Serseri Şarlo” karakteri, toplumun kanık-sanmış değerlerine başkaldıran, güçsüz ve yoksulun daima yanında yer alan bir figür olarak tarihte yerini aldı. Hicvini de Şarlo aracılığı ile seyircisine aktardı; güldürürken düşündürdü, farkındalık yarattı. Şarlo karakteri; sevecen, naif, alçakgönüllü, romantik, cesur kişiliği ile doğup zaman içerisinde Charlie’nin değişimiyle daha trajik daha hüznünlü bir yan da kazandı. Ne olursa olsun değişmeyen tek bir şey vardı; onun anlatmak istediği alt metinler zamansızdı. O gün sahneden bizlere anlatmak istediği her şey bugün için de geçerliliğini korur.

Sınıf ayrımcılığına, dönemin ekonomik zorluklarına, adaletsizliklerine, siyasal ve politik düzenine, diktatörlere karşı koyacak kadar büyük bir haykırışı tek bir kelime etmeden sessizce ortaya koyarak, insanlığa yön vermiştir. Onun başkaldırısı insana ya da insanlığa değil acımasız ve adaletsiz sisteme karşıdır – insanlık dışı işleyen sisteme...

Charlie Chaplin’i anlamaya çalışıp araştırırken kullandığım tüm kaynaklar onun sözlerine, otobiyografisine ve filmlerine dayandı. Yaratıcısı olduğu filmlerini bir şeyleri kaçırmamak için tekrar tekrar izledim, sözlerini defalarca yeniden okudum. Repliklerine de bu kitapta yer verdim. Hayatın tüm zorluklarıyla devam ettiği bir dönemde, Charlie Chaplin’in hayatını okumak, araştırmak ve onu anlamak, beni

tahmin dahi edemeyeceğim bir cesarete ve hayallerim için harekete geçecek güce sürükledi.

Kelimelerle tarif dahi edemeyeceği acılarla dolu anılarına rağmen hayata ve kendisine olan inancını hiçbir zaman yitirmemiş bir çocuğun inancını göreceksiniz bu sayfalarda. Aç kalmamak, kaldırımlarda yatmamak için çalışmak zorunda olan ve çalışmak için aradığı gücü kendisinde bulan bir çocuğun hikâyesi... Kendini kendine kanıtlamaya çalışan bir delikanlının öyküsü... Öğrendiği, gördüğü, anladığı her şeyi, her fikri onu derinden etkileyen her olayı seyircilerine aktarmak, öğretmek, uyandırmak, farkındalık yaratmak isteyen bir yetişkinin hikâyesi...

Dilerim biz yaşayanlara, bir yol bulup üreterek hayatını sanatla idame edenlere, hayalini gerçekleştirmek için cesaret arayanlara, başarabilir miyim diye endişe edenlere, nereden başlasam diye düşünenlere bir meşale olsun, bu büyük düş kurucunun hayatı...

Aşağı Bakarsanız Asla Gökkuşağı Bulamazsınız sadece bir yaşamöyküsü değil, bir sanatkârın doğuşunun, sınıf ayrılıklarına ve haksızlıklara karşı koyuşunun da hikâyesidir. Filmlerinin öyküsüdür.

Hayatlarımıza ilham ve cesaret vermesi dileğiyle...

Dilara Duman

-I-

*“Gölmek hayatın en güzel eylemidir.
Ve her ne varsa sizi bundan alıkoyan, yok edin.”*

– Charlie Chaplin

“Henüz küçük bir çocuk olduğum zamanlarda annem sahne alacağı günlerde beni kiralık odalarda tek başıma bırakmaz yanında götürürdü.

Bir gece kuliste ayakta dururken annemin sesinin çatallaşıp fısıltıya dönuştüğünü hatırlıyorum. İzleyiciler gülmeye, bağırmaya ve ıslık çalıp yuhalamaya başladılar. Neler olup bittiğini tam anlayamamıştım. Annem sahneden çıkıncaya kadar gürültü devam etti. Kulise geldiğinde ise oldukça sinirliydi ve sahne amiri ile tartışmaya başladılar.

Annemin arkadaşlarının önünde şarkı söylediğimi hatırlayan sahne amiri, onun yerine benim sahneye çıkmama ilişkin bir şeyler söyledi. Bu karışıklığın arasında sahne amirinin elimden tutarak beni sahneye çıkarıp, izleyicilere durumu açıklayan birkaç söz söyledikten sonra beni tek başıma bıraktığını hatırlıyorum.

Spotların altında, bana ayak uydurmaya çalışan orkestranın eşliğinde çok sevilen bir şarkı olan Jack Jones'u söylemeye başladım. Şarkının ortasında sahne para yağmuruna tutuldu. Anında şarkıyı yarıda keserek önce paraları toplayacağımı sonra da şarkıma kaldığım yerden devam edeceğimi söyledim. Bu izleyicilerin kahkahadan boğulmasına neden oldu. Sahne amiri elinde bir mendille yanıma yaklaşarak paraları toplamama yardım etti. Paraları vermeyeceğini düşündüm. Bunu sezinleyen sahne amiri paraları alıp kulise doğru gidince hemen arkasından koştum. Artık izleyiciler iki büklüm olmuş kahkahadan kırılıyorlardı. Paraları aneme verdiğiinden iyice emin olduktan sonra sahneye geri dönüp şarkıma bıraktığım yerden devam ettim.

Evde oldukça sessiz bir çocuktum. Oysa sahnede izleyicilerle konuşuyor, dans ediyor ve birçok taklit yapıyordum.

O gece benim sahnedeki ilk gecem olurken annemin de son gecesiydi.”

* *Hayatımın Hikâyesi*, Charlie Chaplin, AFA Yayıncılık, 1991, Çeviren: Fatoş Dilber

Tüm bunlar yaşanırken Charlie henüz beş yaşındaydı...

Kader insanın hayatını yönetmeye başlayınca artık acıma ya da adalete yer kalmıyor diyerek anacaktı yıllar sonra o günü...

Yıl 1889. Yer İngiltere.

Dönemin kraliçesi Victoria. Onun Britanya İmparatorluğu; güçlü ve zengin...

Şaşaa ve yoksulluk iç içe...

Sokaklarda çiçek satan kadınların renkli demetleri, bilye oynayan çocuklar, at arabalarının nal sesleri, havalı şapkaları ile bastonlu adamlar ve parlak ıslıl ıslıl kabarık elbiseleriyle kadınlar, bir köşeden onları izleyen yalınayak dilenciler...

Zenginlik ne kadar hüküm sürüyorsa yoksulluk da o kadar hüküm sürüyordu Victoria döneminde. Binlerce insan için yaşamayı sürdürecektik kadar bile para kazanmanın bir hayli zor olduğu günlerdi o günler...

İki ucun keskin çizgilerle ayrıldığı o dönemin Londra'sında dünyaya geldi Charles Spencer Chaplin.

İçine doğduğu dünya, dönemin tüm renklerini barındıran sanat dünyasıydı. Babası Charles Chaplin, bir müzikhol oyuncusuydu. Çok ünlü biri olmasa da işleri

gayet yolundaydı. Annesi Hannah da harika mimikleri, tatlı sesi ve muhteşem taklit yeteneği olan bir oyuncuydu. Sahne adı Lily Harley'di ve program dergileri onu şöyle tanıtıyordu: "Lily Harley; taklit yeteneği büyük, komedyen ve dansçı..."

Charlie bu ailenin ilk çocuğu, annesi Hannah'ın ise ikinci oğluydu. Hannah ve Charles evlendiklerinde, Hannah'ın Sydney adında bir oğlu daha vardı. Sydney; Charlie'nin biricik ve çok sevgili ağabeyi...

Üç yaşına kadar büyüdüğü dünyayı tam anlamıyla algılayamaz insanoğlu. Charlie de zorlu Victoria döneminin fakirliğini ve soğukluğunu bu yaşına kadar hiç hissetmemişti. Ailesi bir aradaydı ve fena da kazanmıyorlardı. Babası haftada 40 pound, annesi de 25 pound kazanıyordu. Ayakta kalabilmek ve güzel bir yaşam sürmek için yeterli bir miktardı o günlerde.

Bariton bir sese sahip babası Charles iyi bir vodvil sanatçısıydı. 18. yüzyılda sınıf farkının oluşmasıyla Fransa'da ortaya çıkan bir tiyatro türü olan vodvil, içinde müzikal bölümleri, diyalogları, monologları ve pantomimleri barındırırdı. Babası yetenekliydi ve gelecek vaat ediyordu.

O günlerde vodvil sanatçılarının içkiden uzak durmasıysa bir hayli güçtü. Tiyatrolarda içki satılıyordu ve sanatçının oyundan sonra tiyatronun barına gidip izleyicilerle birlikte içmesi de gelenektir. Barda

çok para harcadıkları için onlara da yüksek ücretler ödeniyordu. Bu durum Charles'ın yeteneğini gölgelemeye başladığı gibi onu bir alkolige dönüştürdü. Ve Hannah ile evliliklerinin de sonu oldu.

Her zaman güçlü bir kadın olan Hannah sekiz yaşındaki Sydney ve üç yaşındaki Charlie'yi de yanına alarak evden ayrıldı. Ayaklarının üzerinde duruyordu ve çocuklarına bakabilecek durumdaydı. Ta ki başına o talihsiz olay gelene kadar...

Aylar ve yıllar hızla geçerken Hannah sahne almaya devam etti. O güzel sesiyle şarkılar söylerken, beş yaşındaki Charlie de kuliste onu dinlerdi. Fakat Hannah bir gün soğuk algınlığına yakalandı ve hastalığı tahmininden daha kötü seyrederek larenjite döndü. Bu rahatsızlığın onu derinden etkileyeceğinden habersizdi. Sahnede en neşeli haliyle şarkısını söyleyip, izleyicilerini mest ederken, sesi bir daha gelmemek üzere kısıldı. Tiyatro onunla anlaşmasını kesti ve Londra'nın soğuk kış geceleri kadar kasvetli yaşamları da işte böyle başladı.

Victoria döneminde yoksul kesimin kadınlarına hizmetçilikten ya da dükkânlarda köle gibi çalıştırılmaktan başka hak tanınmıyordu ve iş bulmak gerçekten çok zordu. Hannah'ın ise elinde oyunculuğundan başka hiçbir şeyi yoktu. Sahne kostümlerini kendi diktığı için eli biraz dikişe yatkındı ve para kazanabilmek için bu işe başladı. Gittiği kilise

üyelerinin kıyafetlerini dikiyordu. Ne var ki dikişten gelen kazanç üçünün de geçimine yetmeyince, ellerinde kalan eşyalarını birer birer satmaya başladılar. Sadece birkaç değerli parçayı saklamıştı Hannah: Tiyatro kostümleri... Onları satmaya eli gitmiyordu, bir gün sesinin eski haline geleceğine ve sahnelere döneceğine olan inancı tamdı.

Hayatları ne kadar zorlu olsa da Hannah çok sevgi doluydu. Charlie'yi de Sydney'i de yaşama bağlıyordu. Kaldıkları tek göz odalarda arada bir satacak bir şey kaldı mı diye sandığı açınca orada bulduğu kostümleri üzerine giyer, çocuklarına şarkılar söyler, yorgunluktan perişan hale gelinceye dek dans ederdi. Zaman zaman üçü beraber pencereden bakarlar, Hannah sokaktan geçen insanları taklit ederek onları kahkahalara boğardı. Ve her zaman tiyatrodan büyük bir coşkuyla söz ederdi.

~~~~~

“Picasso’nun mavi dönemi olmuştu.

Bizimki ise gri bir dönemdi.”

– Charlie Chaplin

~~~~~

Ve bu gri dönem gitgide siyaha çalacaktı...

Hannah'ın geçmek bilmeyen migren ağrıları kendini gösterdi. Zaman zaman bu şiddetli ağrılar yüzünden dikişine ara vermek zorunda kalıyor, birkaç günü karanlık bir köşede gözlerinin üzerine çayla pansuman yaparak geçiriyordu. Sydney okul saatleri dışında gazete satarak ev bütçesine katkı sağlıyordu. Elbette kazancı müthiş değildi ama en azından yararı oluyordu. Kum saatindeki kumlar gibi eriyen paraları ile zor günler her geçen gün daha da zorlaşıyordu.

Hannah dikişleri zamanında yetiştiremediği için tek geçim kaynağı olan dikiş makinesi de ellerinden gidip, Charlie'nin babasından gelen az miktardaki nafaka da kesilince kendilerini Lambeth Yoksullar Evi'nde buldular ki bu onların ilk ayrılığı oldu. Hannah kadınlar koğuşuna, kardeşler de çocuklar bölümüne götürüldüler. Bir hafta sonra annelerini gördükleri ilk ziyaret günü onlar için buruk bir anı olarak kazınacaktı hafızalarına...

“O ilk ziyaret gününde yaşadığım acıyı dün gibi hatırlıyorum. Yoksullar evinin verdiği giysiler içindeki annemi ziyaretçi odasından içeri girerken gördüğümde şaşkınlıktan küçük dilimi yutacak gibi olmuştum. Ne kadar ümitsiz ve utanç içinde görünüyordu! Bir hafta içerisinde yaşlanmış ve zayıflamıştı. Ama bizleri gördüğünde yüzü her zamanki gibi aydınlanmıştı.

*Sydney’le ben ağlamaya başlayınca annem de bize katıldı ve gözyaşları yanaklarından aşağı dökülmeye başladı. Ellerimiz annemizin dizindeydi, o da yavaşça onları okşuyordu. Kazınmış başlarımızı gülümseyerek okşadı ve çok yakında tekrar birlikte olacağımızı söyledi.”**

Fakat işler Hannah’ın dediği gibi gitmedi ve durum ne yazık ki daha da kötüleşti. Sydney ve Charlie üç hafta sonra yoksullar evinden Londra’nın on sekiz kilometre uzağında bulunan Hanwell Yetimler ve Yoksul Çocuklar Okulu’na gönderilmek üzere hazırlandılar. Bilinmezliğe doğru çıktıkları bu yolda, küçük bir at arabasının içinde kestane ağaçları ve sarı buğday tarlalarının yanından geçip giderken oldukça sessizdiler. Zira hayatın yeni bir sınavı onları bekliyordu. Annelerinden ayrılmaları yetmezmiş gibi iki kardeş de birbirlerinden ayrılmak zorundaydı. Sydney daha büyük olduğu için kendi yaşıtlarının yanına gönderildi. Charlie ise altı yaşının biraz üzerindeydi. İlk gecesinde odasının penceresinden dışarı bakıp akşamın alacakaranlığını izlerken tek hissettiği, yalnızlıktı.

Hannah’ın çocukları ziyaret etmesi yasaktı ama o ne olursa olsun vazgeçmeyecekti. Bir günlüğüne de olsa onları görebilmek için küçük bir plan yaptı. Bu

* *Hayatının Hikâyesi*, Charlie Chaplin, AFA Yayıncılık, 1991, Çeviren: Fatoş Dilber

planı gerçekleştirmesi için birkaç yasağı da delmesi gerekiyordu ama o yine de durmadı. Yetkililere yeniden ev kuracak parası olduğunu söyleyerek hem yoksullar evinden ayrıldı hem de çocuklarını yetimhaneden çıkardı.

Buluştukları ilk anın sevinciyle doğruca Kennington Parkı'na gittiler. Sydney'in biriktirdiği az miktarda para ile iki yüz elli gram kiraz alıp tüm sabahı bir arada ağaçların altında geçirdiler. Hannah nakış işlerken çocuklarına bakıp gülümsüyordu. Sydney ise bulduğu gazete kâğıtlarından top yapmış, iki kardeş eğlenerek oynuyorlardı. Öğlen küçük bir lokantaya gidip ceplerinde kalan tüm parayla bir dilim pasta ve iki fincan çay ısmarlayarak keyif çattılar.

Gün sonu geldiğindeyse anneleri dönme zamanının geldiğini söyledi ve doğruca yoksullar evinin yolunu tuttular. Kapıdaki görevlileri gören Hannah gülerek, "Çay saatine yetiştik" dedi. Sabah çıkış işlemlerini yapan Hannah'ın çevirdiği dolabı anlayan yetkililer çok öfkelenmişti. Çünkü Charlie ve Sydney'in Hanwell'e dönmeden önce yine yoksullar evinde kalmaları gerekiyordu. Onlar ise her şeye değdiğini düşünüyorlardı. Unutamayacakları bir gün geçirmişlerdi.

Hanwell Yetimler ve Yoksullar Okulu'na geri döndüklerinde ise bu sefer tahmin ettiklerinden de uzun kaldılar. Charlie okula başlamış ve adını yazmayı öğrenmişti.